

מרשם למדיניות של ממשל ציוני

מרטין שרמן

את הנושא של **שלטון פלשתיני עצמי** כחלופה רלוונטית מסדר היום הלאומי והבינלאומי. הכוונה איננה להורדת הנושא הפלשתיני כולו מהדיון הציבורי, נהפוך הוא. הכוונה היא לניסוח של מתווה מדיניות, הצגתו וקידומו - הן בפועל במישור היישומי והן בדעת הקהל במישור ההסברתי - המקומי והבינלאומי - שמימושו יאפשר לישראל להתמודד באופן אפקטיבי עם האיום הקיומי הכפול שכל יתר הצעות פתרון שהועלו עד כה ייצרו עבורה.

על מנת להבטיח את יכולת הישרדותה ארוך הטווח, על ישראל למלא אחר שני ציוויים: הציווי **הגיאוגרפי** והציווי **הדמוגרפי**. הציווי הראשון מחייב את המשך שליטתה של ישראל בכל השטח מזרחית ממישור החוף עד לנהר הירדן כדי למנוע סיכונים ביטחוניים בלתי סבירים לקיומה הפיזי; הציווי השני מחייב צמצום נוכחות ערבית בשטחים אלה כדי למנוע סיכונים דמוגרפיים בלתי סבירים למעמדה של ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי.

כמובן על מנת לאפשר התמודדות מוצלחת עם שני הציוויים הללו במציאות הבינלאומית של היום, אופן ניסוחו והצגתו של המתווה המוצע חייב לאפשר לו להקרין דימוי של מדיניות שיסודותיה תואמים את עקרונות התפיסה הדמוקרטית-ליבראלית ואת רוחה של "התקינות פוליטית". הלא, ללא מילוי קפדני אחר תנאי זה, לא ניתן יהיה ליישם את אותה מדיניות בלי להסתכן בהבאת גל עצום של גינוי ונידוי על ישראל, דבר העלול לשבש את יכולתה לנהל חיים חברתיים-כלכליים סדירים, ולשתק מערכות חינוכיות לקיומה (ראה "דיפלומטיה כחיל אוויר" - בהמשך).

פירוט מורחב יותר של אותו מתווה ומרכיביו היישומיים מובא בהמשך, אולם בתמציתו הוא מהווה מרשם לשינוי יסודי בשיח בנושא הפלשתיני, והסטת הדיון - והמעשה - מהתחום הפוליטי אל התחום ההומניטרי. ביסוד גישה זו

- I -

המסד העיוני - נקודות מוצא

א. הסוגיה הפלשתינית: אם לא תרצו - אכן זו אגדה

העובדה המרכזית שעל כל מי שיעמוד בראשות ממשלת ישראל להבין היא, שהמכשול העיקרי לניהול תקין של ענייני האומה הוא "העניין הפלשתיני". אין זה משנה, לצורך העניין, אם מצב זה נובע מסיבות מהותיות שמבוססות על מערך עובדתי שיש לו יסוד במציאות או מסיבות קוגניטיביות, המבוססות על מערך תפיסתי-אמונתי¹ שאין לו בהכרח יסוד במציאות. לכאורה צודק השמאל הרדיקאלי - אמנם לאו דווקא בשל טיעונים נכונים - שבישראל קיימת כיום פלשתיניזציה של המערך החברתי-פוליטי-משקי כולו, שמעיבה על וחודרת אל, כל תחומי החיים במדינה - תוך עיוות שיקוליהם של מקבלי ההחלטות ומעצבי המדיניות האמורים להתוות את דרכה העתידית של ישראל.

לפיכך, ללא "דה-פלשתיניזציה" של התהליכים הקוגניטיביים-התפיסתיים במערכות החשיבה של קובעי המדיניות בישראל, לא ניתן יהיה להגיע לניהול רציונאלי של ענייני המדינה ולהפעלה רציונאלית של משאביה ושל עוצמתה אל מול כל יתר האיומים והאתגרים הניצבים בפניה. כל עוד שנושא הקמתה של מדינה פלשתינית (או כל ישות קהילתית ערבית אוטונומית אחרת) בשטחי ארץ ישראל מהווה אבן יסוד בגישת ישראל לסוגיה, נמשך להיגרר לפתרונות-נפל כגון; תהליך אוסלו ונגזרותיו, ההתנתקות, הקמת החומה...

על כן, האתגר האסטרטגי הראשון במעלה הוא להוריד

ד"ר **מרטין שרמן** מלמד בחוג למדעי המדינה באוניברסיטת ת"א. ספרו האחרון, *Despots, Democrats and the Determinates of International Conflict* יצא בהוצאת מקמילן, לונדון, 1998. ד"ר שרמן הוא חבר מערכת נתיב ומנהלו האקדמי של ה-Jerusalem Summit.

1 הכוונה ב"אמונתי" אינה בהכרח לתחום הדתי אלא למערך כללי של אמונות (belief system).

סירוב פסקני להכיר בדרישות הסרק של הפלשתיניים בנושא המדיני; אך נכונות מפליגה להכיר במצוקות האמת שלהם בעניין ההומניטרי - ולסייע להם להיחלץ מהן. יישומה כרוך בהצעת מימון נדיב ישירות ליחידות המשפחתיות ולמפרנסים, כדי לאפשר להם להגר למדינות אחרות בעולם ולבנות עתיד חדש עבורם ועבור בני משפחותיהם, מחוץ לגבולות ארץ ישראל.

בסיכומי של דבר, העובדה המרכזית שעל כל מי שיעמוד בראשות ממשלת ישראל להבין היא, שהישרדותו של המפעל הציוני מחייב נקיטת עמדה נחושה כלפי הקמתה של מדינה פלשתינית אשר תשקף את האמירה: **אם לא תרצו, אכן זו אגדה.**

ב. מוקד הגורם האנושי - אם תרצו אין זו אגדה

האמירה כי "לשראל אין שום משאב לאומי למעט המשאב האנושי" הושמעה לעיתים כה תכופות עד שהפכה להיות ביטוי מעט בנאלי ואולי אף שחוק. אולם אין בבנאליות ובשחיקה כדי לפגוע באמת הבסיסית של אותה קביעה ולטשטש את השלכותיה על עיצוב מדיניות לאומית. ככלות הכול, מדינת ישראל, נטולת משאבי טבע כמעט לחלוטין, תלויה לעוצמתה, לעושרה ולעצם קיומה באופן בלעדי באיכות אנשיה, על יכולתם ועל כושרם כיוצרים כלוחמים וכאזרחים.

להכרה במצב מיוחד זה, השלכות על ההתייחסות אל מרכיבים מסוימים של מדיניות לאומית, הן בתחום הביטחוני, הן בתחום הכלכלי והן בתחום החברתי - ומחייב גישה מעט שונה מהמקובל בשורה של סוגיות כגון גרעון תקציבי, סיווג של סעיפי הוצאות "חברתיות" והיחס אליהם, ויחסי הגומלין בין המגזר הפרטי והממלכתי - בייחוד, אך לא רק, למגזר הביטחוני.

לישראל אתגרים רבים - בתחומי החברה, המשק והביטחון. אשליה היא לחשוב שניתן לעמוד בהם על-ידי המשך אימוץ הגישה המסתמכת על הצטמקות הולכת וגוברת של מעורבות המדינה בניהול החיים בישראל. לא השוק החופשי או היוזמה הפרטית הם אשר ישליטו חוק וסדר בנגב המופקר כדי שהמגזר הפרטי יוכל לפעול ללא מורא; לא הם שיבנו משטרה שתנאי ההעסקה ימזערו את חשיפת שוטריה לפיתויי השחיתות וחדירת השפעתם של גורמי פשע לתוך שורותיה; לא הם שישדרגו את רמת הביצועים של מערכות החינוך וההשכלה לשכבות הציבור הרחבות כדי להעמיד מאגר רחב יותר ומשובח יותר של כישרונות לרשות המגזר הפרטי; לא הם שישכללו ויפתחו תשתיות בסיסיות עליהם נשען המשק כולו - כולל המגזר הפרטי; לא הם שישפרו את כושר ההרתעה, אפשרות ההרתעה ויכולת ההכרעה של מערכת הביטחון, הנחוצים כדי לספק את היציבות הדרושה לניהול מערכות כלכליות ומסחריות תקינות - בייחוד עבור המגזר הפרטי.

זכור, אף אדם סמית', אבי תורת השוק החופשי, חייב את פעילותה של המדינה בתחומים הללו וקבע כי מוטלים עליה שלושה תפקידים ברורים: (א) חובת ההגנה על החברה מפני איום חיצוני; (ב) חובת ההגנה על הפרט מדיכוי ואי-צדק מצד פרטים אחרים בחברה (אכיפת שלטון החוק); (ג) הקמה ואחזקה של עבודות ציבוריות אשר אין בהן כדי להחזיר את ההוצאה לפרט או לקבוצה של פרטים, אך יש בהן כדי להחזיר את ההוצאה ואף יותר לציבור (כגון תשתיות לאומיות).²

הסברה שיש מקום - ואף הכרח - להרחיב את פעולות המדינה והמשאבים העומדים לרשותה, כדי להתמודד כראוי עם האיומים והאתגרים על סדר היום הלאומי תעורר, קרוב לוודאי, את הוויכוח על הגדלת התקציב בכלל ותקציב הביטחון בפרט ותעלה את החשש מפני פגיעה במשק ובצמיחה הכלכלית. יש כמובן מידה לא מבוטלת של אמת בעמדה הגורסת שמשאבים המוקצים למגזרים הממשלתיים גורעים משאבים מהמגזר העסקי. אולם, אסור להיגרר בעניין זה למסקנות פשטניות קיצוניות ושגויות - במיוחד לא בהקשר הישראלי. לא תמיד השקעה ממלכתית באה על חשבון התפתחות המשק בכללותו ובמשק הפרטי, בפרט. במיוחד כשמדובר בטווח שמעבר למידי. לדוגמה, תוכנית החלל האמריקנית ומחקר ופיתוח ביטחוני הולידו מוצרים רבים שיצרו רווחים עצומים עבור המגזר הפרטי והמיסים שנגבו עליהם כיסו כמה מונים את ההשקעה על המיזמים הממלכתיים המקוריים.

במקרה של ארצות הברית ניתן להצביע על המחשב האישי, על-פיתוח מוליכים למחצה (semiconductors), על תהליכי מזעור וחומרים מורכבים, שקשה להניח שהיו באים לעולם, אם הדבר היה מותנה בסקטור הפרטי בלבד. כך גם תעשיית הטכנולוגיה העלית (ההיי-טק) בישראל צמחה באופן מקורי מתוך המגזר הביטחוני, ומהצורך במתן מענה לבעיות ביטחוניות של ישראל בתחומי המודיעין, הקשר והתקשורת עם כוחות באוויר, בים וביבשה.³ קשה להעלות על הדעת סיבות מדוע, בישראל כיום, הפניית משאבים משמעותית, שנועדה להתמודד עם האיומים והאתגרים המוחשיים הניצבים בפני המדינה, לא תניב אף היא תוצאות דומות.

אימוץ תפיסה זו מחייב להשתחרר מהנהוג המזיק שאגף התקציבים באוצר כפה במשך שנים - בדרגות חריפות משתנות בהתאם לזהות הבכירים המכהנים - על התכנון הלאומי

² Adam Smith, *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (1776), Book V, Methuen and Co., Ltd., 1904; Edwin Cannan (Ed.), *Library of Economics and Liberty*, March 28, 2008, <<http://www.econlib.org/LIBRARY/Smith/smWN20.html>>.

³ נכון שתמיד ניתן להצביע על כך - שבדיעבד - גם המגזר הפרטי יכול היה להשיג את אותן תוצאות ואף ביתר יעילות. אולם בהינתן אי-הוודאות הרבה והסיכון העצום הכרוכים בתחילתם של מיזמים אלה, קיים ספק רב, אם הון פרטי היה נוטל אותם על עצמו. גם כאשר המגזר הפרטי נכנס לפיתוח תשתיות, קשה להניח שהיה עושה זאת בלי גיבוי המדינה בצורה של ערבויות כדי ליטול ממנו את הסיכון הכרוך בהשקעות אלו - כפי שהיה במקרה של כביש חוצה ישראל (כביש 6) ומתקן ההתפלה באשקלון. ראו Martin Sherman "Netanyahu's Pitfalls", *The Jerusalem Post*, Apr. 24, 2003.

היום - עדיין מותנית בתחושה של סולידאריות, תחושה של ערבות הדדית. בהקשר הישראלי דאגה ל"חלש", אינה רק עניין פילנתרופי, אלא אינטרס לאומי קיומי. אדם חולה וחסר השכלה תמיד יהווה נטל על החברה, אדם בריא ומשכיל - נכס יצרני עבורה, וכאשר המשאב היחידי הוא המשאב האנושי - דאגה לבריאות, חינוך והשכלה עבור הציבור הרחב הופכים הכרח לאומי.

בהקשר הישראלי דאגה ל"חלש", אינה רק עניין פילנתרופי, אלא אינטרס לאומי קיומי

הכרה בעובדה זו מחייבת שינוי בהתייחסות המקובלת לסעיפי תקציב מסוימים. אם בעבר הקצאת משאבים למטרות כגון: בריאות וחינוך נחשבו "הוצאות סוציאליות" בלתי יצרניות, כיום יש מקום לסווגן כהשקעות "קפיטליסטיות" לכל דבר, שנועדו להשבחת הון אנושי ולשיפור כושר הייצור הלאומי. בניית מסגרות לקיום של אוכלוסייה בריאה, משכילה ומוגנת אינה משימה שניתן - או צריך - להטיל על המגזר הפרטי. לא אוניברסיטאות פרטיות שהכניסה אליהן מוגבלת לרוב לבעלי המאה, לא מכוני מחקר פרטיים הנשלטים על-ידי אינטרסים עסקיים קצרי-טווח, ולא משטרות פרטיות שמשמיותיהם מוגבלות לשכנות יוקרה ייצרו מציאות שבה גם קהלי היעד של המוסדות הללו ירצו לקבוע כאן את מקום מושבם לאורך ימים. בהקשר הישראלי, זוהי משימה אליה יש להתייחס בהתאם לאפיון של ג'ון סמית' של תפקידים המוטלים על המדינה - קרי כ"הקמה ואחזקה של עבודות ציבוריות אשר אין בהן כדי להחזיר את ההוצאה לפרט או לקבצה של פרטים, אך יש בהן כדי להחזיר את ההוצאה ואף יותר לחברה כוללת".

בשנים המוקדמות לקיומה, מדינה ישראל הפגינה יכולת מרשימה להתמודד עם מגוון רחב של משימות לאומיות בו-זמנית - הגנה מול איומים חיצוניים, מצוקה כלכלית, קליטת עלייה המונית ויצירת חברה קוהרנטית ממרכיבים בעלי שוני רב.

במאמץ הזה "המסגרת התקציבית" הייתה כלי כדי לשרת את השגת המטרות הלאומיות, ולא מכשול המכתיב אותן.⁵ כך גם היום, כשישראל מתייצבת מול אתגרים לא פחות חמורים בחזיתות שונות - מחייבת המציאות לנקוט עמדה נחושה שתשקף את האמירה: **"אם תרצו, אין זו אגדה"**.

5 מעודד לראות סממנים התואמים את רוחה של גישה זו, אם כי במתכונת הרבה פחות רדיקאלית, בהתפתחויות החדשות בבנק ישראל, לדברי סבר פלוצקר מתרחשת מהפכה בבנק המרכזי תחת הנהגתו של סטנלי פישר, אשר במסגרתה עובר הדגש ממלחמה באינפלציה ושמירת יציבות המחירים, למאבק לשמר ולהאיץ את הצמיחה הכלכלית. אם זו אכן המגמה, יש לברך עליה. ראה "הרפורמה השקטה של סטנלי פישר", ידיעות אחרונות, 30.3.08.

שעל-פיו הכל משועבד למספר אחד בלבד: היקף הגרעון בשנה השוטפת. לתכנון הלאומי של ישראל נחוצה תפיסה רב-שנתית כוללת ומערכתית. ישראל היא מדינה שניצבת מול מערך סכנות שאין דומה לו. בגלל חריפות הסכנות הללו ובגלל הקשר האמיץ והיחודי שקיים בין סוגיות חברתיות, כלכליות וביטחוניות שמשליך ישירות על כושר הישרדותה, אין לישראל את הלוקוסוס להתמודד עמן ב"טור". קיים הכרח לטיפול במספר אתגרים במקביל - על כל ההשלכות התקציביות הנובעות מכך. אכיפת שלטון החוק בנגב, פיתוח מענה לאיומים ממשק להשמדה המונית, טיפול בתחלואים החברתיים ההולכים ופושטים, אינם עניינים שעבורם ניתן לדחות את הטיפול עד אשר תתהווה "מסגרת תקציבית מתאימה". כמו כן, לא קל לראות כיצד ניתן להעביר את הטיפול בהם - או לפחות הטיפול בחלקם הגדול - למגזר הפרטי באמצעות Outsourcing כדי להקל על הנטל התקציבי.⁴ אולם, החרפת הבעיות הללו עקב אי-טיפול בהן במסגרת לוח זמנים מתאים עלול להביא למצב שכל מסגרת תקציבית תהיה חסרת משמעות.

במצבה כיום, היחס השוטף בין התוצר הלאומי הגולמי, תקציב המדינה והגירעון לא יכולים להוות מדדים החוסמים יוזמות להתמודדות עם בעיות לאומיות. כאמור, לתכנון הלאומי של ישראל נחוצה תפיסה רב-שנתית כוללת ומערכתית שאינה משועבדת לתורה של צמצום גירעונות. אדרבא, צמצום תקציבי עוד עלול להתגלות צעד אנטי-קפיטליסטי אולטימטיבי שיביא לשחיקת דרמטית בהון הלאומי - כישרון אנושי - אשר יחפש מקום מפלט אחר לבוא לידי ביטוי ביתר יעילות וביתר בטיחות.

לפיכך, על ישראל לפעול על-פי תוכניות ארוכות טווח ולהציגן לעולם ולשווקים הפיננסיים כמכלול אינטגרלי שאת ההשלכות הפיסקאליות שלו יש לשפוט בסיומן, לאחר שהוצאות ממשלתיות יניבו גם הכנסות מגידול התפוקה שהן נועדו לחולל.

בעניין זה, ביצועי המשק הישראלי המרשימים בשנים האחרונות יוכלו לשמש אמצעי שכנוע בדבר יכולת עמידה ביעדים שנקבעו. נכון הוא שתוצאות אלה הושגו לא מעט בשל מדיניות של ריסון תקציבי, אולם בצינור היו גם מחירים קשים. כתוצאה ממהלך של העברת הכלכלה ממשק ריכוזי-ממלכתי מאד למשק תחרותי ופתוח הרבה יותר, התהוו תופעות שמדינת ישראל לא תוכל לאפשר ועמן לא תוכל להשלים. הפערים החברתיים והכלכליים ההולכים ומחריפים; מובלעות הולכות וגדלות של ניכור, הזנחה ופשע; מרחבים שלמים בהם אין אפילו ניסיון לאכיפת שלטון החוק. אלה תופעת שמשליכות ישירות על החוסן הלאומי וכושר הישרדות של המפעל הציוני, והמשך התרחבותן יביא להתפוררותו הוודאית.

גם אחרי 60 שנות קיום, ישראל היא עדיין מדינה במצור. הישרדותה של החברה הישראלית גם היום - אולי במיוחד

4 לדוגמה, מהלך כזה בתחום, ביטחון פנים ואכיפת החוק עלול להביא להקמת מליציות חמושות בעלות אינטרסים מסחריים מנוגדים ולהוביל למעין לבנוניזציה של המציאות הישראלית.

היבטים יישומיים

הסוגיה הפלשתינית: מתכון להתפוררותה

...the poll's results showed that refugees were less interested in being nationalist standard-bearers...
Refugees are human beings with needs... These people want to live their lives.

Khalil Shikaki, *The New York Times*, July 14, 2003

מרכזיות העניין הפלשתיני והשלכותיו על תהליכי קבלת ההחלטות בכל תחומי החיים מצדיקים הקדשת פרק נפרד ומיוחד לטיפול בו. ההצעה להלן מעלה גישה חדשה לחלוטין לבעיה, הכרוכה בנטישת הפרדיגמה המדינית (הקמת ישות פלשתינית עצמית) והתמקדות בהיבט ההומניטרי ופתרון מצוקות פלשתיניות ברמה האישית - מחוץ לגבולות ארץ ישראל.⁶

ניתוח ניסיון העבר - וכישלונותיו

1. הנוסחה המקובלת ליישוב הסכסוך הישראלי-פלשתיני נחלה כישלון צורב וגורף. ניסיון יישומה לא הביא לדבר, זולת סבל וייאוש - בעיקר עבור הפלשתינים כבני אנוש ברמה האינדיבידואלית.
2. נוסחה מקובלת זו גורסת כי יש ליישב את הסכסוך באמצעות **פתרון פוליטי**, הכרוך בהקמת ישות פלשתינית עצמאית, בשטחים שהיו תחת מנהל ישראלי מאז 1967 - היינו על בסיס "שלום תמורת שטחים".
3. בחינה חסרת פניות של תולדות הסכסוך והתפתחויותיו האחרונות, מצביעה על כך שהניסיון לדבוק במאמצים להשגת פתרון פוליטי על בסיס אותה נוסחה, יהיה במקרה הטוב עקר - ובמקרה הפחות טוב, מזיק ומסוכן. לפיכך, אין מנוס מחיפוש אפיקים חלופיים ליישוב העימות.

הערכת המצב הקיים - ומגרעותיו

1. מניתוח מעשיהם ומילותיהם של הפלשתינים במהלך השנים, קשה להימנע מהמסקנה שהם נעדרי הן יכולת והן רצון אמיתיים, הדרושים לייסוד מדינה ולשימורה.
- א. היעדר רצון פלשתיני אמיתי להקמת מדינה:

⁶ אמנם, קיים דמיון בין ההצעה שמובאת כאן לבין "היוזמה הישראלית" של חבר הכנסת בני אילון, אולם קיימים גם מספר הבדלים מהותיים, כפי שיתברר בהמשך (ראו הערה 9).

תכונה זו משתקפת היטב בשלל הצהרות מפיהם של דמויות בולטות בהנהגה הפלשתינית החושפות - בגלוי או במרומז - שהקמתה של מדינה פלשתינית איננה אלא תכסיס כלל-ערבי למיגור הישות הציונית. אותו היעדר-רצון בולט עולה מהעובדה שהפלשתינים דחו בעקביות כל הצעה סבירה שהייתה מאפשרת להם הקמת מדינה - מתוכנית החלוקה ב-1947 ועד יוזמת ברק המפליגה ב-2000. למעשה, אילו היה קיים רצון פלשתיני אמיתי למדינה - כפי שהיה אצל הציונים - יכלו הם לממשו מזמן.

ב. היעדר יכולת פלשתינית אמיתית להקמת מדינה:

התנועה הפלשתינית נהנתה מתנאים משופרים בהרבה מאלה להם זכו רוב התנועות הלאומיות האחרות מאז מלחמת העולם השנייה (אם לא מכולן) - תמיכה בינלאומית רחבת היקף, גיבוי בלתי מסויג של אחת ממעצמות-העל משך עשרות שנים בתקופת המלחמה הקרה, כיסוי אוהד ביותר מצד מרבית רשתות התקשורת העולמיות, תמיכה כלכלית מפליגה ומעל עשור וחצי של ממשלות ישראליות, שלא רק הכירו בשאיפותיהם הלאומיות המוצהרות של הפלשתינים - אלא לעיתים לא רחוקות אף הזדהו עמן. אך למרות כל אלה, הישגיה של התנועה הלאומית הפלשתינית הינם עלובים ממרבית התנועות הלאומיות האחרות (אם לא מכולן) - והיא לא השכילה להביא לעמה דבר, זולת עוני, קיפוח וסבל. **קשה, אפוא, להימנע מהמסקנה שהפלשתינים כשלו במבחן ההיסטוריה.**

2. לאור התרחשויות העבר ואירועי ההווה, קל הרבה יותר להסביר את התנהגותם של הפלשתינים, אם מניחים שהיא מונעת פחות על-ידי **היעדר הגדרה עצמית פלשתינית** ויותר על-ידי **קיום הגדרה עצמית יהודית**; פחות על-ידי **השאיפה להקים את המדינה הפלשתינית** ויותר על-ידי **השאיפה לפרק את המדינה היהודית**.
3. ההסבר השני - והסביר יותר - כלומר סירוב לקבל את קיומה של הגדרה עצמית יהודית ושאיפה לפירוק המדינה היהודית - משקף סדר יום לאומי בלתי מקובל על-פי כל אמות מידה בינלאומיות וחשיפתו הדעתנית ככזה בפורומים בינלאומיים תפעל לשלול ממנו כל לגיטימיות.
4. כלומר, אם לא ניתן ליישב את הגרסה המקובלת של הנרטיב הפלשתיני - כמיהה להגדרה עצמית פלשתינית ושאיפה למדינה פלשתינית - עם דפוסי ההתנהגות הפלשתינית לאורך השנים, יש לראות אף נרטיב זה כבלתי תקף ולכן בלתי לגיטימי.
5. הסוגיה של לגיטימיות הנרטיב הינה בעל חשיבות מکرעת. ככלות הכול, הכוח המניע מאחורי הפרדיגמה הפוליטית לפתרון הסכסוך, הכרוכה בהקמת מדינה פלשתינית, הוא התפיסה - או ליתר דיוק התפיסה

המוטעית - שהנרטיב הפלשתיני השורר, אכן לגיטימי. ככלות הכל, ללא נרטיב תקף ולגיטימי אין בסיס לתביעה להקמת מדינה פלשתינית.

ג. מסקנות לעתיד - הדה-לגיטימציה של הנרטיב הפלשתיני כתנאי להתקדמות

1. התקדמות לעבר יישוב העניין הפלשתיני מחייב, כאמור, את הסרתה מסדר היום הבינלאומי של הסוגיה להקמת מדינה פלשתינית - בה הפלשתינים אינם באמת חפצים ואותה הם אינם מסוגלים באמת לקיים.
2. אולם, הסרת הסוגיה של מדינה פלשתינית מסדר היום הבינלאומי, לא תעלים את בעייתם ההומניטרית הקשה של הפלשתינים החיים באזורים תחת ממשל ישראל כיום - והקשה יותר של אלה החיים תחת שלטון פלשתיני.
3. כמובן, זוהי סוגיה עמה יש להתמודד ואותה יש ליישב. אך יש להתמודד עמה - וליישבה - לא במונחים פוליטיים, אלא במונחים הומניטריים. כלומר, יש לנטוש את הפרדיגמה הפוליטית ולהחליפה בפרדיגמה הומניטרית.
4. אולם, כאמור, זאת ניתן לעשות רק על-ידי **דה-לגיטימציה** של הנרטיב הפלשתיני המקובל, שהוא הגורם המניע מאחורי הפרדיגמה הפוליטית המחייב הקמת מדינה פלשתינית.
5. המסקנה המתבקשת אם כן, היא שהדה-לגיטימציה של הנרטיב הפלשתיני הינה תנאי הכרחי, הדרוש לאפשר גישה מעשית ויעילה לטיפול בסוגיה הפלשתינית.
6. לפיכך, יש להפוך את שלילת הלגיטימיות של נרטיב זה ושל נוסחאות פוליטיות רעועות המושתתות עליו למשימה מרכזית של מאמץ מדיני ישראלי, נחוש ודעתני ורצוף כדי לפנות את המרחב לדיון באותן הצעות מועילות יותר ומעשיות יותר.

ד. עקרונות הפעולה של ההצעה

1. גישה כוללת ומקיפה לסוגיה הפלשתינית מחייבת שלושה מרכיבים עיקריים - שניים שנועדו לסיים יחס מפלה כלפיהם, ואחד הנועד לאפשר חופש בחירה לפלשתינים, ברמת הפרט, בדבר קביעת גורלו:
א. פירוק ארגון UNRWA⁷ - דבר שיביא לסיום היחס המפלה כלפי הפלשתינים כפליטים.⁸

7 UNRWA (אונר"א) - סוכנות הסעד והתעסוקה לפליטים הפלשתינים במזרח הקרוב - הארגון הממונה על הטיפול בפליטים הפלשתינים.

8 Arlene Kushner, "The UN's Palestinian Refugee Problem", *Azure*, Autumn 5766, 2005, No. 22, <<http://www.azure.org.il/magazine/magazine.asp?id=274>>.

ב. שימת קץ לקיפוח האתני הזדוני נגד הפלשתינים החיים במדינות ערב - דבר שיביא לסיום היחס המפלה כלפי הפלשתינים כתושבים.

ג. מענקי הגירה ושיקום נדיבים עבור הפלשתינים החיים באזורים תחת ממשל ישראלי (ופלשתיני) - שיוצעו על בסיס אישי ישירות למפרנסים ולראשי משפחות פלשתיניים אינדיבידואליים, ולא באמצעות מסגרת ארגונית פלשתינית פורמלית כלשהי.⁹

2. UNRWA הינו ארגון שללא ספק מנציח את בעיית הפליטים ודרכו את העימות הישראלי-פלשתיני כולו. זהו ארגון א-נורמלי וחרגי, הקיים אך ורק כדי לטפל בפליטים פלשתיניים, בעוד כל יתר הפליטים על פני הגלובוס נמצאים בטיפול של נציבות האו"ם לפליטים (UNHCR - United Nations High Commission for Refugees).

3. לא זו בלבד שלשני הארגונים הללו דפוסי טיפול שונים בפליטים שתחת חסותם, אלא גם הגדרות שונות לסיווג של אדם כ"פליט".

4. לשוני זה בהגדרות "פליט", משמעות מרחיקת לכת. זאת משום שבניגוד להגדרת ה-UNHCR, שלפיה מספר הפליטים הולך ומצטמק עם חלוף השנים, הרי על-פי הגדרת UNRWA, מספר זה רק הולך ותופח.

5. למעשה, אילו יושמה הגדרת ה"פליט" האוניברסאלית של ה-UNHCR גם במקרה הפלשתיני, היה מספר הפליטים יורד מכ-4-5 מיליון לכ-200-300 אלף - היינו בלמעלה מ-90 אחוזים!¹⁰

6. כמו כן חשוב לציין כי בעוד שהמנדט של ה-UNHCR מאפשר לו ליישב פליטים בטיפולו במקום מושבם או במדינות אחרות מחוץ למדינת המוצא שלהם, המנדט של UNRWA מאפשר לארגון רק לדאוג לצרכיהם ההומניטריים.

קשה אם כן להימנע מהמסקנה שהשילוב של ההגדרה של "פליט" ושל המנדט של UNRWA הופכים את הארגון לגוף שמנציח את עצם הבעיה, בה הוא נועד לטפל.

7. לאור האמור לעיל, נראה שפירוק ארגון UNRWA¹¹ הינו תנאי מוקדם והכרחי לטיפול כולל ובר-קיימא בסוגיה הפלשתינית.

8. עם פירוק UNRWA, הפליטים הנוותרים, שמספרם כאמור יופחת באופן דרסטי, יועברו תחת חסותו של ה-UNHCR, כמקובל לגבי כל יתר הפליטים על פני הגלובוס וניתן

9 כאמור (בהערה 6) קיים דמיון בין ההצעה שמובאת כאן לבין "היוזמה הישראלית" של חבר הכנסת בני אלון, אולם קיימים גם מספר הבדלים מהותיים: בעוד שה"יוזמה הישראלית" מעניקה לירדן תפקיד מכריע ומרכזי וכך למעשה גם זכות וטו על ביצוע התוכנית, ההצעה הנוכחית אינה מותנית בהסכמה פוליטית עם גוף ערבי כלשהו, ביצועה מחייב רק הסכמה מצטברת של פרטים אינדיבידואלים החפצים להיחלץ ממצוקתם האישית.

10 Daniel Pipes, "The UN's Palestinian Refugee Trap", *National Post*, August 21, 2003.

11 או המרתו כדי שייפך למעשה למעין דימוי של ה-UNHCR.

15. העלות הכלכלית של מדיניות זו, שתעמיד מימון נדיב לשיקום הומניטרי של הפלשתינים במדינות שונות בעולם, אינה בלתי סבירה כלל, ולמעשה הינה אף פחותה מעלותן של מרבית ההצעות החלופיות בהן דנים כיום, והכוללות מימון הדרוש להקמת מדינה פלשתינית כושלת והתמיכה בה לאורך שנים. לשם השוואה, עלות זו תהיה פחות משליש מהוצאותיה של ארצות הברית על מלחמת עיראק נכון להיום.
16. לאמתו של דבר, בהתחשב ברמת התוצר הלאומי הגולמי של ישראל כיום, זוהי יוזמה שהיא מסוגלת לממן בכוחות עצמה, ללא סיוע של גורמי חוץ, על פני עשור עד עשור וחצי. ראוי לזכור בהקשר זה, כי זהו משך הזמן שכבר חלף מאז תחילת תהליך אוסלו - תהליך שלא הניב דבר, זולת כישלון וטרדיה, במחיר אלפי קורבנות ומיליארדי דולרים.
17. כמובן, שאילו ארצות הברית, האיחוד האירופי, ומדינות מפותחות נוספות היו מצטרפות ליוזמה זו, ניתן היה להשלימה תוך זמן קצר בהרבה, ומבלי להטיל עומס כלשהו על הכלכלה העולמית.
18. נהפוך הוא. פלשתינים אשר יגיעו לשערי המדינות הקולטות, לא יהיו פליטים חסרי כל, אלא מהגרים אמידים למדי. הכספים שיביאו עמם, יזרימו מיליארדי דולרים למשקיהן של מדינות אלה, שמרביתן תהיינה מדינות מתפתחות אשר משוועות לזריקת עידוד מעין זו.

ה. סיכום

- היוזמה המוצעת מהווה גישה חדשה לסכסוך עתיק היומין, המאפשרת את יישובו על בסיס פתרון "סכום חיובי" (win-win), גישה שבאמצעותה ניתן:
- לשפר באופן דרמטי את מצבן החברתי-כלכלי של מרבית המשפחות הפלשתיניות היושבות כיום ביהודה, שומרו ועזה ואף למגר את מצוקתן ההומניטרית.
 - להבטיח את עתידה של ישראל כמדינת-לאום של היהודים.
 - להפוך פליטים מרודים למהגרים אמידים.
 - להזרים מיליארדי דולרים למשקיהן של מדינות מתפתחות.
- למתווה המוצע מספר מאפיינים המבדילים אותו מכל יתר הצעות הפתרון שעלו בעניין הפלשתיני. ראשית, ישומו אינו מותנה בהסכמה של ישות קולקטיבית בצד הערבי אלא

יהיה למצוא פתרונות קבע עבורם כפי נעשה בעבר עבור למעלה מ-25 מיליון פליטים אחרים ברחבי הגלובוס שהיו בטיפולו של ארגון זה.

9. אותם פלשתינים שלא יסווגו כ"פליטים", במסגרת ההסדרים החדשים יזכו, בניגוד לנהוג כיום, לכל הזכויות המוצעות לכל יתר בני הקבוצות האתניות המתגוררות באופן קבוע בעולם הערבי - כולל הזכות לאזרחות, זכות שנמנעת מהם כיום במרבית מדינות ערב.
10. כדי להגשים מטרה זו, יש ליזום מסע דיפלומטי נמרץ ואסרטיבי, שנועד לאלץ ממשלות ערביות לחדול מהאפליה האתנית הבוטה כלפי מיליוני הפלשתינים החיים במדינותיהן ולקלוט אותם אל תוך חברותיהן כאזרחים מן המניין. ככלות הכול, אף הפלשתינים טוענים (ועוד בסעיף הפותח של אמנתם), שהם אכן "חלק מהאומה הערבית".
11. לגבי הפלשתינים המתגוררים באזורים תחת מנהל ישראלי (או פלשתיני), קיימת אפשרות סבירה והוגנת אחת בלבד אשר:
- א. תאפשר להם להיחלץ ממצוקתם הכלכלית והחברתית.
 - ב. תשחרר אותם מהעול של הנהגה כושלת ומנצלת שרדתה בהם במשך עשרות שנים.
 - ג. תבטיח את הישרדותה של ישראל כמדינת הלאום של היהודים.
12. מתן מענקי שיקום נדיבים אשר יאפשרו להם לבנות חיים חדשים וטובים יותר - עבורם ועבור משפחותיהם - במדינות אחרות. רצוי אך לא הכרחי, שמדינות אלה תהיינה בעלות אופי חברתי-תרבותי ודתי דומה לאלה השוררים בקרב הפלשתינים כיום, זאת על מנת להקל על קליטתם במקום מושבם החדש.
13. כדי למזער את יכולתן של קבוצות אינטרס פלשתיניות מאורגנות לחבל בהצלחתה של יוזמה זו, יש לדאוג ל"אטומיזציה" של המהלך - כלומר, יש להציע את מענקי השיקום ישירות למפרנסים ולראשי משפחות פלשתיניים על בסיס אישי, אחד לאחד, ולא על בסיס קהילתי דרך ישות פלשתינית מאורגנת ופורמלית.
14. על-פי סקר שנערך בקרב הפלשתינים בנובמבר 2004, מתברר שכ-15 אחוזים בלבד מהאוכלוסייה הפלשתינית יסרבו לקבל הצעה כלשהי כפיצוי להגירה ממקום מגוריהם הנוכחי. לעומת זאת, מעל 70 אחוזים ציינו תמריץ חומרי כלשהו, שהיה גורם להם להגר לצמיתות מהאזורים הנמצאים תחת ממשל ישראלי.¹²

12 ראו: <<http://www.jerusalemsummit.org/eng/news.php?news-102>>, ממצאים אלה קיבלו אישור מובהק ובלתי תלוי מסקר שנערך על ידי אוניברסיטת ביר-זית שנערך בספטמבר 2006 והראה, אף הוא, כי קרוב למחצית מהנוער הפלשתיני היה מהגר אילו ניתנה לו ההזדמנות. ובמילות עורכי הסקר: "44 אחוזים מהפלשתינים הצעירים מוכנים להגר אילו ניתנה להם ההזדמנות." <<http://home.birzeit.edu/dsp/opinionpolls/poll28/highlights.html>>, כך גם

במאמר שהופיע באוקטובר 2006 ב-*Christian Science Monitor* המדווח על נכונות פלשתינית רחבת היקף להגירה - שוב גם בהיעדר הפיצוי הכספי השיטתי כפי שמפורט בתוכנית המוצעת שלנו, <<http://www.csmonitor.com/2006/1024/p04s01-wome.html>>, כמו כן סקר של אוניברסיטת א-נאליה ב-נובמבר 2006 גם הצביע על נכונות פלשתינית רחבת היקף להגירה, <<http://www.najah.edu/english/Centers/polls/poll25.asp>>

יש הכרח להבהיר לצד הערבי מסר של **אפס סובלנות** כלפי ניסיונות פיגוע נגד מדינת ישראל או נגד אזרחיה. (כמובן, יש לממש גישה זו גם במקרה של ההתקפות על אזרחי שדרות מעזה, שנטישתה בקיץ 2005 הייתה משגה חמור, אותו יהיה צורך לתקן בהזדמנות הקרובה ולהחיל את תושבי הרצועה במסגרת המתווה המוצע בחלק II לעיל).

הרתעה ו"מידתיות"

בהקשר זה יש להסיר מסדר היום את המושג "מידתיות", שהרי אימוצו מבטל כל אפשרות לניהול מדיניות הרתעתית אפקטיבית. הרתעה יעילה מחייבת צריכה בתודעת היריב, כי כל פעולה התקפית שלו תביא לתגובה אשר תסב לו מחיר בלתי נסבל - כלומר מחיר **בלתי מידתי**. כללות הכל, אם "מידתיות" נכפית על הצד המותקף, הצד התוקף יכול למעשה להמשיך לתקפו ללא הרף - כל עוד הוא מקפיד שהיקף התקפותיו הוא כזה ש"מידתיות" התגובה המתחייבת - היא נסבלת עבורו.

הרתעה ו"שלום"

ההרתעה היא גורם חיוני למניעת אלימות באזורינו. לאחרונה פשה הנטייה לשכוח - או להשכיח - שההרתעה היא בעיקרה דוקטרינה של אי-אלימות. ככלות הכל, אלימות פורצת **רק** כאשר יש כשל הרתעתי, והמרתיע נאלץ להגיב להתקפה במהלך הגנתי או בהתקפה מקדימה כדי להקדים מכה מפני תוקפנות ודאית של יריביו. אך, לרוע המזל, לאחר שנים של רפיסות ישראלית, נוצר מצב בו קשה יהיה להחזיר את הדימוי ההרתעתי של ישראל באמצעות מילים בלבד. ככלות הכל, יריביו כבר למדו שלא תמיד מאחורי מילותינו, חמורות ככל שיהיו, עמדו דברים של ממש. על כן קשה לראות כיצד ניתן לשקם את הרתעת ישראל מבלי להדגים את יכולתה בפועל במספר מערכות רחבות היקף.

שיקום ההרתעה ותקציב הביטחון

שיקום הדימוי ההרתעתי של ישראל מחייב הקצאת משאבים רבים. ההכרה בגודל האיומים בפניהם ניצבת ישראל ואופיים, מביאה למסקנה שהתפיסה של **"צבא קטן וחכם"** היא משגה מסוכן. למשימות על סדר יומה הביטחוני - ובוודאי אלו העלולות לעמוד על סדר יום זה - נדרש **"צבא גדול ואימנטי"**, מאומן, מצויד ומונע היטב. רק גוף כזה - והנתפס ככזה בעיני אחרים - יכול להקרין את העוצמה הדרושה לחולל חשש בקרב אויביה של ישראל מפני ההשלכות של פגיעה בה. יתרה מזאת, רק גוף כזה מסוגל למלא כהלכה אחר כל שלביה של תורת הלחימה הישראלית המקובלת (**א**) הרתעה (**ב**) התרעה (**ג**) הכרעה. רק צבא גדול ואימנטי יהיה בעל יכולת: (**א**) להעביר ליריב

בצבר החלטות אישיות של יחידים בצד הערבי, שעל-פי מספר סקרים קיימת בקרבו כמיהה רבה לקבלן, ובנחישות ישראלית לאפשר את קבלתן. אך חשוב מכך, בניגוד לכל יתר הצעות הפתרון - (הכרוכות או בנסיגות משמעותיות משטחי יהודה, שומרון ועזה ו/או בהשארת נוכחות ערבית מסיבית בתוך שטחים אלה) יישומו בפועל של המתווה המוצע אכן ימנע את האיומים הכרוכים הן בנסיגה והן בדמוגרפיה. יש להדגיש במקרה של אותם פתרונות חלופיים, לא רק שיישומם בפועל לא יסיר את האיומים הללו מעל ישראל אלא שהצלחתם מותנית בהתנהגות/רצון טוב של הצד הערבי - לא רק של השותף הערבי לקבלתם - אלא גם של יורשיו לאורך השנים. לנקודה זו חשיבות מכרעת להמשך הדיון.

- III -

היבטים יישומיים (המשך)

פרקים נבחרים במדיניות לאומית; רשימה (לא ממצה) של עשה... ואל תעשה

העלאת הטיפול בנושא הפלשתיני על התיב המוצע, שאימוצו מתווה חתירה למצב קבע יציב אשר ימנע חשיפת העורף הישראלי לסכנות בלתי סבירות, הטמונות בהצעות החלופיות, יאפשר להתפנות להתמודדות באופן שקול ורציונאלי הרבה יותר עם יתר הסוגיות והאתגרים על סדר היום הלאומי. יש לזכור שיישום המתווה המוצע מול הפלשתיניים ימנע מחד גיסא איום של אובדן רוב יהודי במדינת הלאום היהודית ומאידך גיסא ימנע מצב שבו קשרי האוויר של המדינה, מערך התעבורה היבשתית, מערכות המים המתוקים, התקשורת והתמסורת, תחנות כוח מרכזיות ומתקנים אסטרטגיים אחרים, בסיסי חיל אוויר, מרכזי ממשל ופיקוד חיוניים, 80 אחוזים מהאוכלוסייה האזרחית והפעילות הכלכלית, יהיו בטווח נשק המופעל כיום נגד מדינת ישראל משטחים שפונו לטובת הפלשתינים. במצב זה, ניתן להתפנות לטיפול בסוגיות הבוערות האחרות ניצבים למכביר מול ישראל כיום, באורח מחושב ומערכתי יותר - מבלי להיגרר להקצאת משאבים אדירה על תקוות שווא ומאמצי סרק.

בתחום הביטחוני - ההרתעה כיעד עליון

גלאחר 60 שנות קיום והישגים חסרי תקדים, היעד העליון של המדיניות הביטחונית-הישראלית חייב להיות שיקום המעמד ההרתעתי של ישראל, אשר נשחק קשות בעשורים האחרונים. מבחינה מבצעית בשגרה היום-יומית

המסוגלות לשהות תת-מימית ארוכה. עד כה צי הצוללת של ישראל כלל צוללות דיזל בלבד המוגבלות במהירות טווח ויכולת שהייה מתחת למים. אף שעל-פי מקורות מסוימים¹⁵ הוזמנו עוד שני כלים משוכללים יותר שמצוידים עם מערכות AIP (Air Independent Propulsion) המאפשרות שהיות ארוכות מתח למים. הרי החיוניות הקיומית שיש לדימוי ההרתעתי הישראלי ולאמינות (בעיני היריב) של היכולת הישראלית להנחית מכה שנייה מרעת על מספר רב של יעדים ובקרוב מספר רב של אויבים, מעלה את הצורך לשקול הצטיידות בצוללות גרעיניות. ועליהן להיות בעלות כושר מבצעי - ובעיקר כושר שהייה והתחמקות תת-מימית - עדיף על זה של כלים ממונעים בדזל. הצטיידות כזו - כולל בניית מתקני חוף לטיפול בכלי השיט הללו ואחזקתם - אכן תהיה מיזם בעל היקף משמעותי. ולא להא להסבורים כי זהו צעד שאפתני מדי, ראוי להם לבחון את היוזמה ההודית בהקשר זה. לא זאת בלבד שבעבר חיל הים ההודי שכר צוללת גרעינית מברית המועצות למשך שלוש שנים לצורכי אימון, לימוד והפעלה של כלים מסוג זה, אלא שההודים עובדים זה שנים רבות על פיתוח יכולת ייצור עצמאי של צוללות גרעיניות (Advanced Technology Vessel) ATV.¹⁶ דווקא הקשיים בהם נתקל המיזם יכולים לפתוח אפשרות לשיתוף ישראל, שהיא כיום הספק השני בגודלו של ציוד ביטחוני להודו, ושילובה בו. המומחיות הישראלית שהציבה את המדינה בשורה הראשונה בעולם בהישגים טכנולוגיים, כולל במועדון היוקרתי של משגרי לוויינים לחלל (אגב, כולל באמצעות טיל הודי) יכולה להביא תרומה מכרעת למאמץ לגבור על הקשיים בדרך להשלמת המיזם, תמורת שותפות בפירותיו. יש הגיון רב בשיתוף פעולה כזה בין ישראל לבין הודו, שכבר הוכיחה יכולת טכנולוגית גבוהה בתחום החלל, הגרעין והטילים (ונחישות מדינית-לאומית מרשימה להדוף לחצים בינלאומיים להפסקת מאמציה בחלק מתחומים אלה). ככלות הכל, שתיהן הדמוקרטיות היחידות שתוחמות מרחב עצום של עריצות וקנאות, ואינטרסים משותפים רבים כולל יציבות באוקיינוס ההודי.¹⁷

מכל מקום, הבטחת קיומה של ישראל מחייבת פיתוח יכולת בלתי מעוררת, שתעביר למבקשי נפשה של ישראל

מסר מרתיע משכנע בדבר חוסר הכדאיות בתקיפת ישראל והתוצאות הבלתי מידתיות העלולות לנבוע מכך; (ב) לאסוף את המודיעין הדרוש על יכולות היריב וכוונותיו - כולל יריבים מרוחקים מאד, אך מסוכנים מאד - שיספק התרעה ראויה לגבי כשל ההרתעה בטרם יתרחש; (ג) להכריע באופן חד-משמעי וללא עוררין בשדה הקרב כל יריב או קואליציה של יריבים - בין על-ידי הנחת מכה מקדימה טרם כשל ההרתעה הקרבה ובין על-ידי הדיפת מתקפת פתע והעברת הלחימה לשטח היריב - תוך צריבת צלקת טראומטית על תודעתו וזכרונו הקולקטיביים.

קשה לראות כיצד ניתן לשקם את
הרתעת ישראל מבלי להדגים את יכולתה
בפועל במספר מערכות רחבות היקף

הרתעה ובניית יכולת מכה שנייה

בידן של איום של נשק להשמדה המונית, בנייתה של "יכולת מכה שנייה" ושכנוע היריב בדבר יעילותו הוודאית, מהווה מרכיב חיוני במערך ההרתעתי-האסטרטגי של ישראל. אחד היסודות בפיתוח יכולת "מכה שנייה" הוא יכולת פיזור גיאוגרפי של מערכות נשק והסתרתן מעיני היריב ומסוגלות להשיב מכה מכרעת ליריב גם אם הוא מצליח להנחית "מכה ראשונה" הרסנית על ישראל. לאור האילוצים הגיאוגרפיים הקשים של ישראל, לא יהיה מנוס ממיקום מערכות אלה במרחבי הים.¹³

ההרתעה והזירה הימית

בהקשר זה, קשה לחלוק על דבריו של אדמירל ראג'א מנון (Raja Menon), מחיל הים ההודי - להם תוקף משנה בעבור ישראל על מימדיה היבשתיים המזעריים.

You need submarine-based arsenals to retain a second strike capability, since all land-based arsenals can be detected... If they've been detected, you have to assume that they can be targeted.¹⁴

ההתגברות של האיום האיראני, בזירת האוקיינוס ההודי לובשת חשיבות גוברת. נקודה זו בצרוף העובדה, שבניגוד ליריביה של ישראל, שלהם די בפגיעה המונית במספר קטן מאד של יעדים כדי להכריעה, עבור ישראל יצירת הרתעה יעילה מול שלל מבקשי נפשה, מחייבת יכולת תגמול בלתי מעוררת לפגוע במספר רב של יעדים ברחבי העולם הערבי-מוסלמי. מצב זה, יוצר הכרח בפיתוח והפעלתו של צי צוללות

¹³ ואולי מאוחר יותר בחלל.

¹⁴ <<http://www.guardian.co.uk/world/2007/sep/11/nuclear.india>>. 14

¹⁵ לדוגמה: <<http://www.globalsecurity.org/wmd/world/israel/sub.htm>>; <<http://www.jinsa.org/articles/>; <<http://www.naval-technology.com/projects/dolphin-articles.html/function/view/categoryid/154/documentid/3964/history/3,2360,654,154,3964>>.

¹⁶ David Scott, "India's Drive for a 'Blue Water' Navy", *Journal of Military and Strategic Studies*, Winter 2007-2008, Vol. 10, Issue 2, pp. 22-24, <<http://www.jmss.org/2008/winter/articles/scott.pdf>>; "India Building Nuclear Sub", *The Guardian*, <<http://www.guardian.co.uk/world/2007/sep/11/nuclear.india>>, September 11, 2007.

¹⁷ Martin Sherman and M.L. Sondhi, "Indo-Israeli Strategic Cooperation as a US National Interest", *Nativ*, Vol. 12, No. 4-5 (69-70), Sept. 1999 (Hebrew), ACPR Policy Paper No. 89, 1999 (English) and <www.acpr.org.il/ins/articles/sherman1.htm>; Efraim Inbar, "The Indian-Israeli Entente", *Orbis*, 48/1, Winter 2004, pp. 89-104, <<http://www.biu.ac.il/Besa/Inbar.pdf>>.

כולם - מסר חד-משמעי, שניסיון להשמידה יביא את קיצם הוודאי.

מדיני-דיפלומטי במישור התפיסתי - הדיפלומטיה כחיל אוויר

ב עידן של עוצמה חסרת תקדים של התקשורת, קשה שלא להפריז בחשיבות האסטרטגית של הדיפלומטיה (בעיקר הדיפלומטיה הציבורית) וההסברה. אלה נסיבות שמחייבות שינוי מן היסוד בגישה לנושא דיפלומטיה בישראל. למעשה, יש להתייחס לדיפלומטיה באותו האופן שמתייחסים לחיל האוויר. ככלות הכול, כפי שתפקידו הקלאסי של חיל האוויר, הוא ליצור חופש הפעולה הדרוש עבור כוחות היבשה לביצוע משימותיהם ולהשגת יעדיהם, כן הדיפלומטיה אמורה ליצור חופש פעולה עבור מקבלי ההחלטות ומעצבי האסטרטגיה הלאומית להשיג את יעדיהם.

אולם היחס הממלכתי לדיפלומטיה ציבורית ולהסברה אינו משקף הכרה בתפקיד המכריע שיש לנושא, כפי שעולה מהיקף המשאבים המוקצים לכך. ככלות הכול, החשיבות שארגון מייחס לנושא מסוים נמדד בין היתר על-ידי האמצעים שהוא מקדיש לאותו נושא. בישראל הסכום הוא מגוון בכל קנה מידה. התיאור של חבר הכנסת מיכאל איתן בפני ישיבה משותפת של ועדת המדע והטכנולוגיה וועדת החוץ והביטחון של הכנסת ממחיש זאת היטב:

מחירי לשמוע שלחטיף "במבה" של "אסם" יש תקציב הסברה גדול פי שניים עד שלושה מתקציב ההסברה הכולל של המדינה...תוצאות המלחמה המתרחשת בשדה הקרב התקשורת משיפיעות במישרין על התוצאות בשטח.¹⁸

הקשר בין דיפלומטיה והסברה לבין יכולת הלחימה בשדה הקרב ברור למדי. ללא הסרת המגבלות (המדומות או האמיתיות) על הפעלת עוצמתה של ישראל בשמירה על האינטרסים החיוניים שלה, אין כל משמעות ליכולת הצבאית התיאורטית שלה. הלא, מה ערכן של מערכות נשק ולו המתקדמות ביותר, אם בעיני הנהגת המדינה, לא ניתן להפעילן בשל מגבלות בתחום המדיני?

הדיפלומטיה וההסברה מהוות אם כן מכשיר אסטרטגי ראשון במעלה. אך בישראל נוצר בלבול מצער לגבי תפקיד הדיפלומטיה והפעלתה, אותו חובה לרש. במקום לראות בה מכשיר הנועד לסייע בהסרת מכשולים בדרך ליישום מטרות לאומיות, הפכו המכשולים הדיפלומטיים לנקודת מוצא עבור קביעת אותן מטרות. כך נוצר היפוך בין "המשתנה התלוי" והמשתנה ה"בלתי-תלוי", במקום שמעצבי המדיניות יראו בדיפלומטיה כלי שיאפשר להם

להגשים את יעדי המדיניות הנבחרת שלהם, הפכו קשיים דיפלומטים לגורמים שמכתיבים את יעדיהם של מעצבי המדיניות הלאומית.

הצעד הראשון, אם כן, להפיכת הדיפלומטיה לכלי אסטרטגי כפי שהיא נועדה להיות, הוא הבנת הליקוי הזה, טיפולו ותיקונו.

במישור התוכני - מעבר להתקפה

ב המשך לגישה זו, המתייחסת לדיפלומטיה כמערך לחימה ומייחסת לדיפלומטיה תפקידי לוחמה, יש לזוים היערכות להדפית ההתקפות החרירות והבלתי פוסקות על ישראל בזירה הבינלאומית. ובהתאם לתורת הלחימה הציונית המסורתית להעברת הלחימה לשטחו של היריב. מהלך זה יהיה כרוך במספר מרכיבים; בצד הצגתה הדעתנית והבוטחת של ישראל כחברה פלורליסטית, סובלנית ופתוחה, בה הן שחורי עור והן בהירי עור זוכים לזכויות אזרח זהות, ובה לא-יהודים (כולל ערבים) מכהנים בתפקידים בכירים בממשלה, בבית המחוקקים, במשטרה ובמערכת המשפט, בצבא ובשירות הציבורי, דרושות גם התקפות נגד הצביעות הבוטה מצד מבקריה של המדינה. הלא, הדעת אינה סובלת מצב שבו ישראל תוצג כ"גזענית" כאשר חיילי צה"ל מחלקים חפיסות שוקולד לפליטים שחורים הנסים על נפשם מפני מליציות מוסלמיות בסודן בעוד שחיילים מצריים יורים בהם למוות. מהלך התקפי זה, לא יהיה כרוך רק בהפרכה נמרצת של האשמות השוא נגד ישראל (שגורמות לה נזק עצום בזירה הבינלאומית ודעת הקהל העולמית)¹⁹ כאילו היא "מדינת אפרטהייד" המנהלת מדיניות של אפליה גזענית, אלא גם בהבלטת האופי המפלה של המשטר והחברה בקרב תוקפיה. התקפת נגד דיפלומטית והסברתית תמקד את תשומת הלב הבינלאומית ותחדד את המודעות הציבורית העולמית לגבי העובדה שדווקא יריביה של ישראל מהווים מעין "אימפריית אפרטהייד" ענקית, בה מתנהלת אפליה אכזרית ורחבת היקף כחלק משגרת החיים שם. הדבר מחייב בניית מערך התקפי-הסברתי אשר יבליט ויחשוף לעיני העולם, ויחדיר לתודעתו באופן רציף ונמרץ שתופעות של דיכוי וקיפוח של נשים (אפרטהייד מגדרי), של רדיפה ברוטאלית של הדתות הלא-מוסלמיות כולן כמעט (אפרטהייד אמוני) ושל צייד רצחני של הומוסקסואלים, מהווים סימני היכר של רבים מבין יריבי ישראל ומבקריה. במידה ויתברר או יוחלט שזהו תפקיד בוטה מדי ואינו הולם משרד חוץ רשמי של מדינה, יש להפנות לכינון מערך הסברתי חילופי באמצעות מכלול של גופים א-ממשלתיים (NGOs) אשר יקומו ויומונו לצורך כך.

19 לפי סקר עדכני שנערך על-ידי ה-BBC, ישראל זוכה להיות בעלת הדימוי השלילי ביותר בעולם למעט אירן. ל-54 אחוזים מהנשאלים, הייתה דעה שלילית על אירן לעומת 52 אחוזים במקרה של ישראל, <<http://www.imemc.org/article/53896>>

18 גדעון אלון, "אפילו לבמבה יש תקציב הסברה גדול יותר", הארץ, 22 במאי 2002, <<http://news.walla.co.il/?w-4/228550>>

במישור התכנוני - שינוי/התאמת הדגשים

מדיניות החוץ הישראלית במאה הנוכחית חייבת לתת ביטוי ולשקף ערנות לתמורות המתרחשות בזירה הבינלאומית ביחס לעוצמה מדינית וכלכלית. תהיה זו שגיאה גדולה להמשיך עם מדיניות הממוקמת כמעט כולה באזור הצפון-אטלנטי.

רק כסיל או עיוור לא יבחין בכך שזוהי המאה של אסיה והמעצמות העולות הן סין והודו. התכנון האסטרטגי של ישראל חייב להיות מושתת על ההנחה שארצות הברית, במקרה הטוב, תצליח לשמור על מעמדה כמעצמת סטאטוס-קוו, בעוד שאירופה תהיה קרוב לוודאי המעצמה השוקעת, תהליך שבין היתר יואץ על-ידי האסלאם שמתפשט בתוכה. על כן ישראל חייבת להיערך לשינוי מדיניות בה התלות האסטרטגית, הבלעדית שלה, כמעט, היא בארצות הברית, ולפתח קשרים אסטרטגים מבוזרים יותר כגון עם הודו. למותר לציין שאין כל כוונה לנסות ולהחליף את מכלול הקשרים האסטרטגיים עם ארצות הברית עם מדינות אחרות, אלא להתחיל בתהליך איטי ומדורג של פיתוח קשרים כאלה עם מדינות כגון הודו שאיתן ניהול קשרים לא ייתפס כנוגד בוטה את האינטרסים של ושינגטון כפי שעלול להצטייר במקרה של סין.²⁰

בשני העשורים האחרונים, לבשה המילה "שלום" אופי רודני בשיח הציבור בישראל. בדיוק כפי שאסור על אדם להכריז שהוא מתנגד לרודן, כך אסור לו לומר שהוא מתנגד לשלום

שיתוף פעולה כזה יכול לבוא לידי ביטוי בשורה שלמה של נושאים; ביטחוניים, כלכליים, מדיניים ותרבותיים.²¹ עבור ישראל זירת האוקיאנוס ההודי, ושמירת חופש השיט בנתיבי השיט בה הופך להיות נושא בעל משמעות אסטרטגית הולכת וגוברת, בין היתר מפאת עליית חשיבות המזרח מבחינה כלכלית ועליית האיום האיראני מבחינה ביטחונית.

יתרה מזאת, אסור יהיה להתעלם מהעוינות הגוברת כלפי ישראל באירופה, תופעה שסיכוייה להיחלש אינם גבוהים נוכח הגידול המהיר של האוכלוסייה האסלמית ביבשת. לא נכון יהיה להניח שמגמה כזו לא תסתיים בפגיעה באינטרסים

20 מרטין שרמן, "ביזור התלות האסטרטגית של ישראל", עדכן אסטרטגי, המכון למחקרי ביטחון לאומי כרך 1, גיליון 4, ינואר 1999, <http://www.inss.org>, Inbar, Sherman and Sondhi, כמו כן [http://upload\(FILE\)1193644407.pdf](http://upload(FILE)1193644407.pdf)

21 ראו Inbar, Sherman and Sondhi, שם.

הכלכלים של ישראל בעתיד, בין אם דרך צמצום הביקוש לתוצרת ישראל כתוצאה מהתנזרות רצונית של הצרכן האירופי מתוצרתה בשל דימויה הירוד של ישראל - כפי שמשקף באופן בוטה בסקרי דעת קהל; או בין אם בדרך של חרם מלא או חלקי עקב החלטות בממשלות האיחוד. אפשרות זו מדגישה את החשיבות של שווקי המזרח כחלופה לשיק האירופי. הרווחה הגוברת של הצרכן בהודו ובסין (שתי מדינות החפות כמעט מאנטישמיות בתולדותיהן) וההתפתחות המהירה של כלכלתן, פותחות אפשרות לביקוש הולך ומתרחב לתוצרת ישראל אשר יכול להוות פיצוי חלקי או מלא (ואולי אף יותר) לצמצום האפשרי לביקושים באירופה.

במישור התקציבי - לא עוד "במבה"

הערכת מצב שסיפק מכון מחקר יהודי בלונדון מדגישה ביתר שאת את דבריו החריפים של חבר הכנסת איתן המובאים לעיל, בדבר הגודל היחסי של התקציב הממלכתי להסברה ושל תקציב הפרסום של החטיף במבה:

Israel needs to understand that hasbara is not a luxury... It is a strategic necessity... You cannot expect the media to cover "your side" of the story when you haven't bothered to cultivate it. But if the [Israeli] government is taking hasbara seriously, then it is unclear why it is not investing in it (sic). The current budget allocated for this purpose stands at NIS 40 million. This covers all Israeli embassies around the world, including the salaries of paid staff specifically employed in promoting Israel's image. And with this paltry budget about to be cut further, the situation does not look likely to improve.²²

המשך המצב התקציבי הנוכחי של ההסברה הישראלית אינו מתקבל על הדעת ומחייב שינוי מרחיק לכת בהיקפו ומבנהו. בהתאם להעלאת החשיבות האסטרטגית שיש לייחס לנושא הדיפלומטי-הסברתי, חובה להגדיל את סדרי הגודל של התקציבים המופנים להסברת עמדות ישראל בעולם ועיצוב דימויה כחלק נכבד מהמאמץ האסטרטגי הלאומי. למעשה, אם יש ממש באנאלוגיה בין דיפלומטיה לבין חיל האוויר, ראוי לזכור כי עלותם של שלושה מטוסי קרב חדישים, על חימושם, מערכותיהם האלקטרוניות, ושעות אימון שלהם, שווה לסכום גבוה בעשרות מונים משווי המשאבים המוקדשים להסברה. ברור שפער כספי זה, אינו משקף כראוי את התרומה הלאומית היחסית של שני התחומים הללו. אדרבא, חופש ההחלטה על הפעלת מטוסי הקרב הללו מותנה לא מעט במרחב התמרון שהסברה והדיפלומטיה מעניקות לאלה האמורים להפעילם.

22 Ori Golan, "In Poisoned English", *The Jerusalem Post Magazine*, March 27, 2003.

במישור התבונה הטקטית - הנצרות האוונגליסטית

ניהול הדיפלומטיה הציבורית שלה, על ישראל לגייס מקורות תמיכה ברחבי העולם ולטפחם, זאת על מנת להתמודד עם העוינות הגוברת בדעת הקהל הבינלאומית ולהיאבק בתעמולה של האסלאם הרדיקאלי, הפועל ללא לאות להסוות את טבעו האמיתי כדי לרכוש לגיטימציה בקרב מדינות המערב.

על המקורות הללו נמנים ללא ספק הנוצרים האוונגליסטים אשר מהווים את אחד ממוקדי ההזדהות החשובים ביותר. בניגוד לדעה המקובלת שהאסלאם הוא הדת עם שיעור הגידול המהיר ביותר בעולם כיום, קיימות סברות שזו דווקא הנצרות - בעיקר בצורתה האוונגליסטית - שצומחת בקצב הגבוה ברחבי תבל. רבים מבין מאמיניה - אם לא רובם הגדול - הם תומכי ישראל מובהקים, הרואים באמת ובתמים ביהודים את העם הנבחר.

בשנים האחרונות מתפתחת תופעה מעניינת, חשובה ובעלת משמעות רבה בתוך הנצרות. קיים, למעשה, פיצול בין הכנסיות המסורתיות-ממוסדות עם הטקסיות והפאר שבהתנהלותן לבין התנועה האוונגליסטית, אשר הפשטות והצניעות הן מסימני ההיכר שלה. בעוד שרבים בנצרות הממוסדת מאמצים את "תורת ההחלפה" (replacement theory), לפיה הנוצרים תופסים את מקומם של היהודים כעם נבחר, האוונגליסטים, רואים את התמונה אחרת לחלוטין.²³ הם רואים את היהודים כשורש וגזע העץ, ואת עצמם כענפים; על-פי אמונתם יש לשמור על שורש-גזע זה בכדי לשמר את הענפים.

בארצות הברית, מונה קבוצה זו על-פי מקורות מסוימים כ-80 מיליון איש. משמעות הדבר היא שבלתי אפשרי, כמעט, שאדם יבחר לנשיאות ארצות הברית, בניגוד לרצונם הקולקטיבי - אילו רצון כזה היה קיים. לפיכך, יצירת רצון קולקטיבי מעין זה חייבת להפוך למשימה בעלת חשיבות עליונה בעדיפויותיה המדיניות-דיפלומטיות של ישראל.

כיום רבים מתוך הקהילה האוונגליסטית פונים לעבר ישראל לקבלת מנהיגות והדרכה בעניין זה - אך לשווא. זהו מצב מסוכן ביותר העלול להסתיים בהחמצה טרגית בעלת משמעות היסטורית.

על כן, יש להפנות מאמצים נמרצים לבנייתו של מסע דיפלומטיה ציבורית שנועד לגייס, להוביל ולהפעיל מקור תמיכה עצום זה לטובתה של ישראל. למעשה כיום, הנוצרים האוונגליסטים הם הקבוצה האנושית היחידה, שלה **המסה המספרית, האנרגיות הנפשיות והנחישות**

המוסרית הדרושות לעמוד מול האסלאם ולחסום את התפשטותו. ישראל יכולה - וגם חייבת - לתפוס תפקיד מרכזי במימוש אפשרות זו.

במישור תהליך השלום - הפרכות והבהרות

וסחת השלום - שלום תמורת שלום: במשך עשרות שנים הסיסמא המופרכת והמסוכנת של "שלום תמורת שטחים" שלטה בשיח בנושא הפלשתיני כנוסחה הבלעדית להשגת שלום מול מדינות ערב.

אולם הגישה שסיסמא זו מייצגת, רוויה פגמים היסטוריים, לוגיים ומוסריים. על כן חיוני להורידה מסדר היום ולסיים את השימוש בה בניסיונות להשיג יציבות וביעור אלימות באזורינו. לצורך כך יש לחשוף בפומבי את פגמיה המבניים וסתירותיה הפנימיות - שיהיה ברור לכל שאימוצה אינו אלא כסילות מסוכנת.

מה ערכן של מערכות נשק ולו המתקדמות ביותר, אם בעיני הנהגת המדינה, לא ניתן להפעילן בשל מגבלות בתחום המדיני?

הלא, אם הצד הערבי דוחה את ההצעה של "שלום תמורת שלום" ומתעקש על הסיסמא "שלום תמורת שטחים", מתעוררות מיד מספר מסקנות בלתי נמנעות: ראשית, עבור הצד הערבי - שלום אינו ערך מספיק חשוב כך שתמורתו הוא מוכן להעניק שלום. לעומת זאת, שטח - לטענתו - הוא אכן ערך מספיק חשוב כדי לעשות כן. מכאן המסקנה הלוגית ברורה והכרחית: עבור הצד הערבי - שטח חשוב משלום. ואם כך הדבר לאחר שיימסר שטח לידי, דבר שיקל עליו מאוד לעשות מלחמה (כלומר להפר את השלום), איזו סיבה יש לחשוב שהוא לא יעשה כן כדי לזכות בשטח נוסף שכאמור חשוב לו יותר מהשלום?

לפיכך, הדעת נותנת שאם הצד הערבי אינו מוכן להתייחס בחיוב להצעת "שלום תמורת שלום" הדבר מהווה סימן ברור שאין הוא באמת חפץ בשלום ולא ניתן להגיע עמו להסכם בדבר סיום הרמוני של הסכסוך. במצב כזה ניתן למנוע אלימות רק על-ידי הרתעה, כלומר על-ידי הקטנת הפיתוי לתקוף את ישראל - דבר שללא ספק ייפגע חמורות על-ידי מסירת השטחים האסטרטגיים והחיוניים לנו, לגורם ערבי שכאמור, עבורו שטח חשוב משלום.

לפיכך, החובה הישראלית היא להתעקש על הגישה של "שלום תמורת שלום" בכל פרום דיפלומטי בינלאומי כבסיס להסדר עם העולם הערבי. עד שגישה זו תהיה

23 ראיין עם ג'ון הגי (John Hagee), "Evangelicals Seeing the Error of 'Replacement Theology'", *The Jerusalem Post*, Mar. 20, 2006, <<http://www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1139395642585&pagename=Wayne+Hilsden,+Replacing+JPost%2FJPArticle%2FPrinter+Replacement+Theology>>, Jerusalem Summit, Asia, Tokyo, August 6, 2007.

כושר הרתעה. במקרה הראשון, השלום ואי-האלימות הם מצב יציב שאינו זורש משאבים רבים בכדי לשמרו - בדומה למצב בין ארצות הברית לקנדה. במקרה השני, השלום אינו מצב טבעי ושימורו מותנה בקיום כושר הרתעה ברור - כפי שהשתרר בין הארצות הברית וברית המועצות לשעבר במשך המלחמה הקרה. קיום של שלום כזה מחייב השקעת משאבים רבים וכל החלשות ביכולת ההרתעה מקרבת את המלחמה ומסכנת את השלום.

שלום מהסוג ההרמוני מתקיים לרוב בסביבה מדינית בה שחקנים הם משטרים דמוקרטיים-ליבראליים והוא נדיר ביותר בסביבה שבה המשטרים הם רודניים, בין אם הם דיקטטורות צבאיות (מלוכניות או עממיות) או תיאוקרטיות רדיקאליות.

כמובן, במקרה של ישראל תהיה זו כסילות מסוכנת לנסות לשאוף לשלום מהסוג "ההרמוני" בסביבה בלתי מתאימה בעליל לקיומו, בייחוד כאשר הצעדים הנחוצים להכנתו ולקידומו כרוכים בשחיקה חמורה בכושר ההרתעה שלה, שהוא למעשה הגורם היחיד שיכול למנוע מלחמה (קרי לשמר את השלום). גישה זו, על הבחנותיה העקרוניות, חייבת להפוך לאבן הפינה של דיפלומטית השלום של ישראל. ■

מקובלת עליו, יש להימנע מכל צעד שעלול לפגוע בכושר ההרתעה של ישראל ויכולתה למנוע את המלחמה הבאה. **אופי השלום:** בשני העשורים האחרונים, לבשה המילה "שלום" אופי רודני בשיח הציבור בישראל. בדיוק כפי שאסור על אדם להכריז שהוא מתנגד לרודן, כך אסור לו לומר שהוא מתנגד לשלום. אך, "שלום" אינה רק מילה רודנית, היא גם מילה מטעה - שהרי אותן ארבע אותיות

הרווחה הגוברת של הצרכן בהודו ובסין
וההתפתחות המהירה של כלכלתן,
פותחות אפשרות לביקוש הולך ומתרחב
לתוצרת ישראל

יכולות לתאר מצבים מדיניים-אסטרטגיים הפוכים זה מזה. מחד גיסא, השלום יכול לתאר מצב של יחסי הרמוניה הדדית ששוררת בין מדינות, ומאידך גיסא, השלום יכול לתאר מצב בו היעדר האלימות והמלחמה מתקיים עקב

קבעתי לעצמי כלל ברזל שלא לבקר או לתקוף את ממשלתי בעודי שוהה בחו"ל, עם זאת, בשובי ארצה, אני מפצה את עצמי על האיפוק.

ווינסטון צ'רצ'יל